

УДК 336.71

І. П. Ситник,

к. т. н., доцент кафедри фінансів, Національний університет харчових технологій;
докторант, Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки", Україна
ORCID ID: 0000-0002-3906-770X

DOI: 10.32702/2306-6792.2020.1.42

СТРАТЕГІЯ ТРАНСФОРМАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ У СУЧАСНИХ КООРДИНАТАХ ПАРАДИГМИ ОНОВЛЕНОЇ ПЛАТІЖНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

I. Sytnyk,

Ph.D in Technical sciences, Docent, department of Finance, National University of Food Technologies;
Doctoral student, National Scientific Center "Institute of Agrarian Economics", Ukraine

STRATEGY OF TRANSFORMATION DEVELOPMENT OF PAYMENT SYSTEMS IN MODERN COORDINATES OF THE PARADIGM OF THE UPDATED PAYMENT SYSTEM OF UKRAINE

Платіжна система України потребує змін і перетворень відповідно до вимог сучасного глобалізаційного світу і трансформації платіжної сфери у зв'язку з її цифровізацією. Звичайно, це приведе до реструктуризації всього платіжного ландшафту України, але без таких змін неможливо претендувати на роль сучасної країни у сфері платіжних послуг та подальший успішний розвиток платіжної системи країни загалом. Швидкість, доступність, надійність, конкуренція на ринку платіжних послуг повинні стати запорукою успішного розвитку платіжної системи України.

За сучасних умов платіжним системам як організаціям для подальшої роботи з іншими компаніями, які хочуть працювати у платіжній сфері, також необхідна тісна співпраця з Національним банком, банками та небанківськими установами, що надають платіжні послуги. Тільки за умови переосмислення, зміни ролі платіжних систем, а також їх переформатування відповідно до нових вимог сьогодення можливий подальший розвиток платіжної системи України загалом.

Ukraine's payment system needs change and transformation in accordance with the requirements of today's globalization world and transformation of the payment system areas related to its digitization. Of course, this will lead to a restructuring of the entire payment landscape of Ukraine, but without such changes, it is impossible to claim the role of the modern country in the field of payment services and the further successful development of the country's payment system as a whole. In turn, speed, accessibility, reliability, competition in the payment services market should be the key to successful development of Ukraine's payment system. In modern conditions payment systems as organizations for further work with other companies wishing to work in the payment sector also requires close cooperation with the National Bank, banks and non-banking institutions providing payment services. Only in the case of rethinking, changing the role of payment systems, as well as reformatting them in accordance with the new requirements of today, is it possible to further develop the payment system of Ukraine as a whole.

Of course, Ukraine, the NBU should, first and foremost, represent and defend its payment market in terms of national interests, however, significant regulation of the payment sector, as well as outdated payment legislation, impede Ukraine's

unhindered entry into the European and global payment space. Therefore, the reform of the payment system of Ukraine, which must be carried out using methodological approaches to its development and implementation, should be aimed primarily at simplifying access procedures for the provision of payment services to institutions (companies, organizations), to obtain quality payment service from the client, as well as on further integration of Ukraine's payment system into the world.

Having analyzed the successful modern European and world payment practices, we have come to the conclusion that Open API technology (Open API — Open Application programming Interface) is very relevant today and deserves to be implemented in the payment system of Ukraine. Special attention need to give security and information security issues, as the emergence of new entities in the payment market may pose additional security risks to payments. As for new risks, then here is needed complex approach to developing mechanisms for their detection, minimization and elimination.

Ключові слова: платіжні системи, платіжна система України, НБУ, фінтех, реформування, стратегія розвитку.

Keywords: payment systems, payment system of Ukraine, NBU, fintech, reform, development strategy.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На сьогодні у платіжній системі України існує ряд проблем, які потребують якнайшвидшого вирішення. Насамперед, це сам доступ організацій (установ, компаній) до надання платіжних послуг, а, як відомо, він дуже обмежений і зарегульований. Враховуючи сучасні глобалізаційні процеси, а також всеохоплюючу діджиталізацію суспільства, розвиток фінтеху, який максимально налаштований саме на пропозицію і надання платіжних послуг необхідним є відкриття доступу до таких послуг через спрощення регуляторних процедур і прямих, а також їх законодавчого закріплення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання щодо платіжних систем, а також їх функціонування розглядалися у працях вчених Т. Кокколи [10], Т. Ковальчука [1], І. Ситник [7; 8], С. Криворучко [2], В. Лук'янова, Т. Савелко, Ю. Валінурової, О. Вовчак, О. Махаєвої [3], Ю. Балакіної, Т. Адабашева та багатьох інших українських і зарубіжних науковців. Актуальні дослідження діяльності і розвитку платіжних систем також проводяться Банком міжнародних розрахунків і, зокрема, Комітетом із платежів та ринкових інфраструктур [9], та Європейським центральним банком [4].

Проте на сьогодні для України актуальним є переформатування платіжної системи з метою відповідності найкращим європейським і міжнародним стандартам, враховуючи глобальну світову цифровізацію і нашої країни, зокрема. Ці питання, а також наслідки такої

можливої трансформації на цей момент не досліджувалися, а також не було відповідних пропозицій щодо можливих змін у сфері платіжних систем країни. У дослідженні проаналізовано, надано рекомендації, а також представлена авторська модель візії платіжної системи країни.

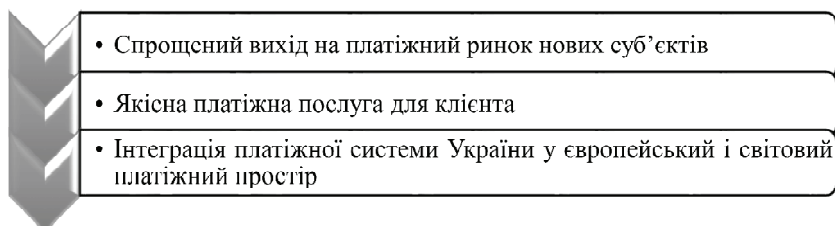
ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Сфера платежів є дуже актуальною для нових різновидів платіжних систем і сервісів, що також пропонують фінтех стартапи. Тому платіжні системи України повинні намагатися максимально перебудуватися під нові правила і вимоги сучасного технологічного світу, який розвивається і, зрозуміло, буде продовжувати розвиватися надшвидкими темпами, щоб бути конкурентоспроможними на ринку платіжних послуг. Разом із регулятором, банками, небанківськими установами, а також завдяки запланованим змінам у законодавстві треба передбачити і продумати механізми такої співпраці з компаніями, які хочуть надавати платіжні послуги.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Провівши ретельний аналіз функціонування платіжних систем національної економіки, законодавчої та нормативної бази, а також звернувши особливу увагу на застарілі й неефективні принципи і правила їх роботи та регулювання, необхідно, на нашу думку, розробити нові методологічні підходи до функціонування платіжної системи України з метою по-

Рис. 1. Основні напрями розвитку платіжної системи України через її трансформацію та реформування

Джерело: розроблено автором.

дальшої її інтеграції в європейський і світовий платіжний простір, що нині розбудовується за положеннями Другої платіжної Директиви (PSD2), яка на сьогодні є найпрогресивнішою пропозицією щодо діяльності платіжних систем і сервісів.

Отже, на нашу думку, з метою реформування платіжної системи країни та її оновлення, необхідно на методологічному та стратегічному рівнях розробити й запропонувати вирішення таких нагальних завдань: представити сучасну функціональну модель оновленої платіжної системи України; розробити методологічні основи функціонування оновленої платіжної системи країни; уточнити понятійно-категорійний апарат оновленої платіжної сфери; визначити роль нових суб'єктів ринку; окреслити їх функції, обов'язки і сфери відповідальності; визначити роль регулятора на ринку платіжних послуг; визначити основні напрями розвитку платіжної системи України через оновлені правила функціонування ринку платіжних систем і сервісів; запропонувати зрозумілі механізми взаємодії для суб'єктів оновленого платіжного ринку; охарактеризувати зміну ролі платіжних систем у новій запропонованій функціональній моделі платіжної системи країни; запропонувати дієві механізми взаємовигідної співпраці між суб'єктами оновленого платіжного ринку і Національним банком України; визначити ймовірні ризики у представленій нами моделі функціонування платіжної системи країни та запропонувати дієві механізми їх мінімізації та уникнення; оцінити запропоновані зміни на відповідність європейському законодавству і перспективу подальшої інтеграції платіжної системи України у міжнародний платіжний простір; запропонувати відповідні зміни у національне платіжне законодавство.

Для успішного функціонування платіжної системи країни, метою діяльності якої є надання якісних платіжних послуг, у тому числі із залученням нових її суб'єктів, та подальшої інтеграції у світовий платіжний простір, необ-

хідно продумати, а також розробити й висвітлити багато проблемних питань.

Це стосується безпосередньо і ролі регулятора у нових змінених умовах функціонування платіжної системи України, оскільки зрозуміло, що правильна і дієва політика Національного банку сприятиме її подальшому розвитку [5].

Ліцензування платіжних систем залишається одним з найактуальніших на сьогодні питань, оскільки, як відомо, без спеціальних дозволів регулятора неможливо здійснювати платіжні транзакції. Новий платіжний ринок повинен вирішити цю проблему шляхом значного спрощення, або, навіть, у деяких випадках і відмови від окремих процедур, що, в свою чергу, відкриє широкий доступ до платіжних послуг та збільшить конкуренцію між його провайдерами, від чого виграє, передусім, користувач.

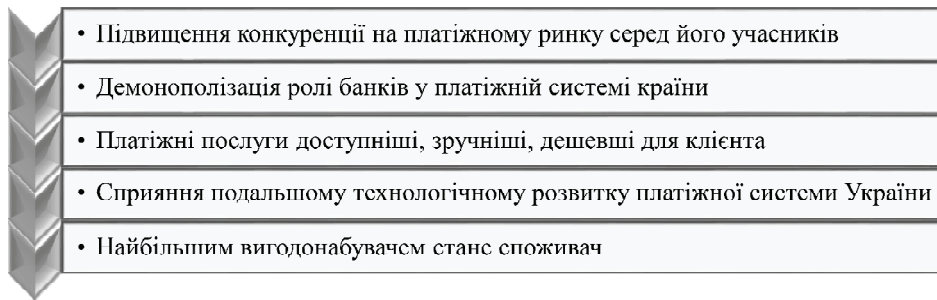
Питання складності проходження процедури ліцензування навіть сьогодні не дозволяють зайти на платіжний ринок України таким світовим платіжним компаніям, як PayPal, що є недобрим сигналом і для інших платіжних міжнародних компаній, які б хотіли працювати в нашій країні, а також показником значної зарегульованості її платіжної системи.

Також на сьогодні залишається застарілим законодавство у сфері електронних грошей, що значно стримує розвиток цього важливого фінансового платіжного напрямку, і яке необхідно оновити.

Звичайно, Україна, НБУ повинні, передусім, представляти і захищати свій платіжний ринок з погляду національних інтересів, проте, значна зарегульованість платіжної сфери, а також застаріле платіжне законодавство, стоять на заваді безперешкодному входженню України в європейський і світовий платіжний простір.

Тому реформа платіжної системи України, яку необхідно проводити з використанням методологічних підходів до її розробки та реалізації, має бути спрямована, головне, на спрощення процедур доступу для надання платіж-

Рис. 2. Переваги використання концепції "відкритого банкінгу" в платіжній системі України

Джерело: розроблено автором.

ної послуги установам (компаніям, організаціям), на отримання клієнтом якісної платіжної послуги, а також на подальшу інтеграцію платіжної системи України у світову (рис. 1).

Рухаючись до окресленої мети, ми хотіли б запропонувати свою візію реформування платіжної системи країни через розробку, впровадження і реалізацію проєкту "Трансформація платіжної системи України", який буде передбачати вирішення надзвичайно важливих завдань щодо оновлення платіжної системи країни, її безпеки та встановлення можливих ризиків, які можуть виникнути під час реалізації даного проєкту, а також виведення на ринок нових суб'єктів, модернізацію та трансформацію платіжних систем, осучаснення термінології, відображення запропонованих змін у національному законодавстві та проведення оцінки на відповідність європейському, визначення ролі Національного банку України у нових умовах функціонування платіжних систем.

Для того щоб зрозуміти базові принципи функціонування оновленої платіжної системи країни, необхідно розібратися, на яких основах вона буде побудована, а також виокремити основні суб'єкти ринку, їх діяльність, права та обов'язки.

По-перше, на нашу думку, в основу побудови такої оновленої платіжної системи країни повинна лягти концепція "відкритого банкінгу" (Open API), яка передбачає використання сучасних високотехнологічних інформаційних розробок в області передачі даних.

Цифровий світ розвивається надшвидкими темпами. І це не могло не торкнутися банківської сфери, і, в тому числі, платіжної. На ринок прагнуть вийти нові платіжні гравці з новими платіжними технологіями, які будуть зручними, передусім для клієнтів. Банківські платіжні послуги на сьогодні надзвичайно монополізовані, і тому нема широкої можливості розвиватися фінтех стартапам у платіжній сфері. Прикладом, поки що такого успішного фінтех проєкту в Україні, є компанія "Монобанк", яка, бу-

дучи фінтех компанією (проєктом) у складі банку "Універсал", надає платіжні послуги своїм клієнтам.

Проте європейський платіжний ринок розуміє важливість цифрового розвитку, і наслідком цього стало прийняття Другої платіжної директиви (Директива ЄС 2015/2366), яка дає можливість вийти на ринок новим платіжним гравцям, водночас зобов'язуючи банківські установи відкрити свої дані через свої API (Application Programming Interface) [11; 12]. Таку схему доступу до банківської інформації назвали "Open Banking" (Open API) — "відкритим банкінгом".

Яким же чином функціонує "відкритий банкінг"?

Відкриті інтерфейси — Open API — дозволяють за допомогою використання стандартних протоколів обміну даними отримувати та передавати інформацію між інформаційними системами різних організацій. Така технологія може бути надзвичайно корисною у будь-якій фінансовій сфері, у тому числі платіжній. На перевагах її використання ми зупинимося далі.

Концепція "відкритого банкінгу" базується на тому, що банки через відкриття своїх API можуть надавати інформацію посередникам (третім сторонам) у межах платіжної послуги, а також відкривати доступ до своїх сучасних технологічних розробок, що також сприяє розвитку платіжного фінтеху, оскільки інші компанії можуть спрямовувати свої зусилля на подальші вдосконалення і розробки платіжних продуктів чи сервісів, а не витратити час на повторення уже створеного. Прикладом відкриття API до своїх технологічних розробок є такі широкопопулярні у світі платіжні системи як PayPal і Visa. Так, платіжна система Visa у своєму проєкті Visa Developer Center відкрила доступ до своїх технологічних рішень для інших розробників.

Щодо інформації під час надання платіжної послуги, яка може бути надана через API, то нею може бути, наприклад, інформація про

рахунок клієнта і його стан. У свою чергу, "відкритий банкінг" є дуже корисним і для клієнта через можливість мати доступ до інформації про продукти та сервіси інших банків і фінансових організацій, які відкрили свої API для компаній-учасників платіжної системи країни.

Отже, відкриття API банками, фінансовими установами, платіжними системами буде корисним не лише для провайдера платіжних послуг і його клієнта, а й сприятиме активному розвитку платіжної системи країни та подальшій її інтеграції у європейський і світовий платіжний простір.

Національний банк України як регулятор повинен бути максимально зацікавленим у зміні концепції існуючого платіжного ринку через розробку і впровадження необхідних заходів по модернізації платіжної системи країни. Для цього необхідно використовувати найкращі європейські і світові практики, однією з яких є саме концепція "відкритого банкінгу", яка допоможе підвищити конкуренцію на платіжному ринку серед її учасників, демонополізує роль банків під час надання платіжних послуг, зробить такі послуги доступнішими, зручнішими, дешевшими для клієнта, а також сприятиме подальшому технологічному розвитку всієї платіжної екосистеми України, де найбільшим вигодонабувачем стане споживач (рис. 2).

Вигоди у разі впровадження запропонованої концепції будуть очевидними. Використання концепції "відкритого банкінгу" приведе до підвищення конкуренції на ринку платіжних послуг і, відповідно, отримання якіснішої послуги клієнтом. Окрім якості, така платіжна послуга стане дешевшою і доступнішою, що є надзвичайно важливим у парадигмі побудови оновленої платіжної системи країни, де на першому місці виступає клієнт з можливістю зробити будь-який платіж чи переказ доступно, швидко, зручно та безпечно. Саме такі очікування клієнта отримати якісну платіжну послугу покладені в основу розроблених нами критеріїв ефективності платіжної операції.

Проте, у випадку її застосування, актуальними стануть питання щодо передачі інформації та її захисту, які необхідно продумати, щоб убезпечити всіх суб'єктів, задіяних у платіжній операції, починаючи від, наприклад, надавача платіжних послуг, банку, платіжної системи і закінчуючи клієнтом. Всі перераховані вище суб'єкти є зацікавленими в тому, щоб платіжна транзакція проходила швидко та безпечно. З цією метою на ринку платіжних послуг необхідно розробити і законодавчо закріпити

відповідні правила, щоб це саме так і відбувалося.

Щодо різновидів самої платіжної послуги, то їх, згідно з українським платіжним законодавством, не існує, що, на нашу думку, не відображає сьогоденних потреб платіжної сфери. Розробка і впровадження різних видів платіжної послуги, які ми виокремили в межах нашого дослідження зазначеної проблематики представлено в інших наших публікаціях, дозволить вийти на ринок новим провайдерам платіжних послуг, значно розширить їх перелік, що, в свою чергу, відобразиться у збільшенні конкуренції між ними, де кінцевим вигодонабувачем буде клієнт.

ВИСНОВКИ

Ми вважаємо, що на цьому етапі розвитку платіжних систем необхідно детально продумати, розробити і запропонувати стратегію розвитку оновленої, сучасної, спрямованої на максимальну цифровізацію платіжну систему України, враховуючи водночас необхідність виходу на ринок нових платіжних гравців. Необхідною умовою розробки такої стратегії є забезпечення мінімізації ризиків, які можуть виникнути у разі її реалізації, а також захисту прав і користувачів платіжних послуг, і їх надавачів.

Провівши аналіз успішних сучасних європейських і світових платіжних практик, ми дійшли висновку, що технологія "відкритого банкінгу" (Open API — Open Application programming Interface) є дуже актуальною на сьогодні і заслуговує на впровадження в платіжній системі України.

Окрему увагу потрібно приділити питанням безпеки та захисту інформації, оскільки поява нових суб'єктів на платіжному ринку може викликати додаткові ризики у сфері безпеки платежів. Щодо виникнення нових ризиків, то тут необхідним є комплексний підхід до розробки механізмів їх виявлення, мінімізації та усунення.

Література:

1. Ковальчук Т.Т. Сучасні платіжні системи / Т.Т. Ковальчук, В.С. Лук'янов. — К.: Знання, 2010. — 20 с.
2. Криворучко С.В. Модернизация национальной платежной системы на основе институционального и инфраструктурного взаимодействия: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. ек. наук: спец. 08.00.10 "Финансы, денежное обращение и кредит" / Криворучко С.В. — М., 2009.

3. Махаєва О.О. Основні інфраструктури сучасного фінансового ринку та міжнародні стандарти їх оверсайта / О.О. Махаєва // Вісник НБУ. — 2013. — № 7 (209). — С. 18—24.

4. Офіційний веб-сайт ЄЦБ [Електронний ресурс] // European Central Bank. — Режим доступу: <https://www.ecb.europa.eu/>

5. Офіційний сайт Національного банку України: Платіжні системи і розрахунки [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=76254&cat_id=36042

6. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України від 05 квітня 2001 року N 2346-III зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс] // Верховна Рада України — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>

7. Ситник І.П. Перспективи використання європейського досвіду функціонування платіжних систем в Україні / І.П. Ситник, А.П. Коротка // Проблеми системного підходу в економіці. — 2019. — Вип. 2 (2). — С. 80—85. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE_print_2019_2%282%-29__14

8. Ситник І.П. Вплив фінтеху на розвиток сучасних платіжних систем України / І.П. Ситник, В.С. Фоміна // Бізнес-навігатор. — 2019. — Вип. 2. — С. 139—143. — Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/>

9. CPSS and IOSCO Principles for financial market infrastructures. April 2012 [Electronic resource]. — Mode of access: <http://www.bis.org/publ/cpss101a.pdf>

10. Kokkola T. The payment system Payments, securities and derivatives, and the role of the Eurosystem / Tom Kokkola. — Frankfurt am Main: ECB, 2010. — 369 p.

11. Directive 2007/64/EC of the European Parliament and of the Council of 13 November 2007 on payment services in the internal market amending Directives 97/7/EC, 2002/65/EC, 2005/60/EC and 2006/48/EC and repealing Directive 97/5/EC (Text with EEA relevance) // Official Journal of the European Union. L 319. 05.12.2007. P. 1—36.

12. Directive (EU) 2015/2366 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 on payment services in the internal market, amending Directives 2002/65/EC, 2009/110/EC and 2013/36/EU and Regulation (EU) No 1093/2010, and repealing Directive 2007/64/EC // Official Journal of the European Union. L 337. 23.12.2015. P. 35—127.

References:

1. Koval'chuk, T. and Luk'yanov, V. (2010), *Suchasni platizhni systemy* [Modern payment systems], Znannya, Kyiv, Ukraine.

2. Kryvoruchko, S. V (2009), "Modernization of the National Payment System on the Basis of Institutional and Infrastructure Interaction: Abstract. diss. for the sciences", Ph.D. Thesis, Economy, Moscow, Russia.

3. Makhayeva, O. O. (2013), "Basic Infrastructures of the Modern Financial Market and International Standards of Their Overseas", *Visnyk NBU*, vol. 7 (209), pp.18 — 24.

4. European Central Bank (2019), available at: <https://www.ecb.europa.eu> (Accessed 5 Dec 2019).

5. NBU (2018), "Payment systems and calculations", available at: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=76254&cat_id=36042 (Accessed 16 Dec 2019).

6. Verkhovna Rada Ukrayiny (2001), Law "On Payment Systems and Funds Transfer in Ukraine", available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2346-14> (Accessed 10 Dec 2019).

7. Sytnyk, I.P. and Korotka, A.P. (2019), "Prospects of using the European experience of functioning of payment systems in Ukraine", *Problemy systemnoho pidkhodu v ekonomitsi*, vol. 2 (2), pp. 80—85.

8. Sytnyk, I. P. and Fomina, V.S. (2019), "Influence of fintech on the development of modern payment systems of Ukraine", *Biznes-navihator*, vol. 2, pp. 139—143.

9. Bank for International Settlements and International Organization of Securities Commissions (2012), "CPSS and IOSCO Principles for financial market infrastructures", Available at: <http://www.bis.org/publ/cpss101a.pdf> (Accessed 2 Dec 2019).

10. Kokkola, T. (2010), *The payment system Payments, securities and derivatives, and the role of the Eurosystem*, ECB, Frankfurt am Main, FRG.

11. European Union (2007), "Directive 2007/64/EC of the European Parliament and of the Council of 13 November 2007 on payment services in the internal market amending Directives 97/7/EC, 2002/65/EC, 2005/60/EC and 2006/48/EC and repealing Directive 97/5/EC (Text with EEA relevance)", *Official Journal of the European Union*, vol. L 319, pp. 1—36.

12. European Union (2015), "Directive (EU) 2015/2366 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 on payment services in the internal market, amending Directives 2002/65/EC, 2009/110/EC and 2013/36/EU and Regulation (EU) No 1093/2010, and repealing Directive 2007/64/EC", *Official Journal of the European Union*, vol. 337, pp. 35—127.

Стаття надійшла до редакції 17.12.2019 р.